

Nr 138.

Av herr **Hallén m. fl.**, angående *uppflyttning i högre lönegrad av vissa befattningar vid statens arkiv, bibliotek och museer.*

Löneförhållandena för de *extra ordinarie* tjänstemännen vid de s. k. lärda verken, d. v. s. statens arkiv, bibliotek och museer, reglerades som bekant av fjol-årets riksdag. Regeringsförslaget härom avvek högst väsentligt från lärdaverks-sakkunnigas förslag. Statsutskottet upptog som sitt förslag i modifierad form ett alternativ framlagt i en i båda kamrarna ingiven motion, vilket ganska nära anslöt sig till de sakkunnigas förslag. Utskottets hemställan vann riksdagens bifall.

Det förslag till löne reglering för samma verks *ordinarie* tjänstemän, som i år framlagts av regeringen i bilaga till statsverkspropositionen, ansluter sig icke heller till lärdaverks sakkunnigas förslag utan snarare till tjänsteförtecknings-sakkunnigas, vilket 1942 års riksdag icke ansåg tillfredsställande. Visserligen föreslås den modifikation i tjänsteförtecknings sakkunnigas ståndpunkt, att andre arkivarier m. fl. nu föreslås uppflyttade från 21 till 22 lönegraden. Men detta är också praktiskt taget allt som erbjödes de ordinarie tjänstemännen efter tjugu års väntan på definitiv löne reglering. Att en dylik behandling av denna betydelsefulla lönefråga ej kan betecknas som tillfredsställande, synes oss ligga i öppen dag.

Det torde först böra erinras om de förhållanden, under vilka förslaget om andre arkivariers m. fl. s placering i 22 lönegraden först framkom. I yttrande över framställningar från arkiv- och bibliotekshåll anförde statskontoret år 1925, att då det syntes uppenbart, att 21 lönegraden med hänsyn till kompetenskrav och arbetsuppgifter finge anses väl låg, ämbetsverket icke hade något att erinra mot, att såsom allmänna lönenämnden ifrågasatt i avvaktan på det definitiva ställnings-tagandet i frågan framställning gjordes till riksdagen om uppflyttning i löne-grad av ifrågavarande befattningshavare. *Placering i 22 lönegraden för andre arkivarier m. fl. föreslogs alltså för 20 år sedan som ett provisorium.* I olika yttranden under de följande åren framhöll lönenämnden, att berättigade anspråk på placering av andre och förste arkivarier m. fl. i 23, resp. 27 lönegraderna kunde göras från de lärda verkens sida, *därest adjunkter och lektorer placerades i dessa grader.* År 1937 erhöilo läroverkens tjänstemän just denna placering. När sedan allmänna lönenämnden våren 1943 yttrade sig över lärdaverks sakkun-nigas förslag till placering av andre och förste arkivarier m. fl. i adjunkts- och lektorslönegraderna, begärde den förnyad utredning på grund av de konsekven-ser, som ett antagande av de sakkunnigas förslag ansågs kunna få för ett fåtal grupper andra befattningshavare. Samtidigt förklarade den sig, med hänsyn till

bland annat den restriktiva inställning till frågan om befattningars uppflyttning i högre lönegrad, som kommit till uttryck i de senaste årens statliga lönepolitik, för sin del icke beredd att generellt uttala, att förste arkivarier m. fl. böra jämföras med lektorer och andre arkivarier m. fl. med adjunkter. Sedan lönenämnden tillagt, att allmänt sett större fog finge anses föreligga för en lönehöjning av tjänsterna i 21 lönegraden än av de högre tjänsterna, pekade den så på den år 1925 föreslagna förhöjningen till 22 lönegraden för de lägre tjänsterna. I realiteten är det sålunda den år 1925 som ett provisorium föreslagna lönegradsplaceringen, tillkommen på en tid, då förslag om adjunkternas placering i denna lönegrad diskuterades, som nu — 20 år senare och långt efter det att läroverkslärarnas lönefråga fått sin lösning — av regeringen föreslås skola definitivt fastställas för andra arkivarier m. fl.

En påfallande inkonsekvens i propositionen är att samma hänsyn till teoretiska kompetenskrav icke tagas, när det gäller olika tjänster. När det är fråga om andre arkivariers m. fl:s lönegradsplacering, leder deras högre kompetenskrav (fil. lic.-examen) icke ens till *samma* placering som adjunkterna med deras väsentligt *lägre* krav (fil. mag.-examen). Men när det är fråga om att pröva de sakkunnigas förslag att placera förste arkivarier m. fl. i lektorslönegraden, har man ansett sig böra fasthålla vid att lektorernas högre lönegradsplacering skall anses betingad av den högre teoretiska kompetens, som fordras av dem (fil. dr). Man kan för övrigt här erinra sig, att en annan tjänstemannagrupp, statsgeologerna, med samma teoretiska kompetenskrav som de lärda verkens tjänstemän (fil. lic.-examen), år 1942 av riksdagen tillerkändes samma lönegradsplacering som lektorerna.

När det vidare säges i propositionen, att de sakkunniga uttalat, att skillnaden i kompetenskrav mellan förste arkivarier m. fl. och lektorer uppväges av mera maktpåliggande administrativa uppgifter för de lärda verkens tjänstemän, så är detta riktigt. Men när det tillägges, att denna argumentering från lönenämndens sida mötts med befogade erinringar är detta icke med verkliga förhållandet överensstämmande. De sakkunniga uttalade nämligen, att förste arkivariers m. fl:s ställning, på grund av att resp. tjänstemän vore chefer för stora avdelningar med en ofta avsevärd personal, ungefärligen skulle kunna jämföras med den, som inom den centrala förvaltningen intages av i 28 lönegraden placerade byrådirektörer. Det var denna jämförelse, som lönenämnden — f. ö. utan anförande av motivering — uttalade icke äga fog.

Lönenämnden har ansett, att en placering av förste arkivarier m. fl. i 27 lönegraden icke skulle bli utan konsekvenser för andra förvaltningsområden. Det kan emellertid här endast vara fråga om de c:a tjugufem tjänstemän utom de lärda verken, för vilka licentiatexamen utgör teoretiskt kompetenskrav, och många av dem torde ha helt annan, av de sakkunnigas utredning givetvis icke berörd, tjänsteställning än de lärda verkens tjänstemän.

Bakom regeringens förslag om lönegradsplacering för andre och förste arki-

varier m. fl. ligger samma tankegång, som tidigare framträtt hos tjänsteförteckningssakkunniga och som senare underströks av statskontoret. I sitt betänkande (1941) hade tjänsteförteckningssakkunniga sålunda framhållit, att några konsekvenser av läroverkslärarnas lönerreglering i allmänhet icke kunde få följa för befattningshavare vid de s. k. lärda verken, och i statskontorets yttrande (1943) över lärdaverkssakkunnigas betänkande framhävdes detta ånyo. När tjänsteförteckningssakkunniga i sitt remissvar icke funno sig böra föreslå någon ändring i fråga om löneställningen för de lärda verkens tjänstemän, gjorde de det under hänvisning till dessa uttalanden. Såsom ovan nämnts, begärde emellertid 1942 års riksdag särskild utredning rörande de lärda verkens tjänstemän och gav därmed tydligt tillkänna, att den icke ansåg nämnda uttalanden utgöra något hinder för en ändring av de för dessa relativt fåtaliga grupper gällande lönebestämmelserna.

Lärdaverkssakkunniga upptogo givetvis till särskild behandling läroverkens och de lärda verkens tjänstemäns inbördes ställning. Tyvärr äro förevarande delar av betänkandet icke refererade i statsverkspropositionen. Här måste därför ett kortfattat sammandrag göras.

De sakkunniga konstaterade, att tjänstgöringen vid de lärda verken kräver en högre vetenskaplig utbildning och fordrar en kontinuerlig fortsättning av denna utbildning. Den allt starkare specialiseringen och rationaliseringen äro ägnade att skärpa och vidga kraven på institutionernas ledning och på den högre kvalificerade personalen. Som oundgängligt kompetenskrav gäller numera avlagd licentiatexamen eller jämförliga lärdomsmeriter redan vid inträde på banan. I fråga om befordringsmöjligheterna intaga de lärda verkens tjänstemän såsom specialister inom sina områden en ogynnsam särställning. Löneutvecklingen för de lärda verkens och läroverkens tjänstemän konstaterades ha sedan länge gått parallellt. En tendens till ömsesidig återverkan vid lönesättningen har länge varit märkbar och vid flera tillfällen kommit till uttryck. Vid slutet av 1890-talet voro lönerna med ett par smärre undantag lägre vid läroverken än vid de lärda verken. År 1904 omreglerades läroverkens löner och höjdes avsevärt, varigenom de kommo att ligga över lönerna vid de lärda verken. Denna lönerreglering ansågs av den dåvarande regeringen emellertid böra få konsekvenser även för de lärda verkens löner. Genom 1909 års omreglering kommo dessa att ligga över läroverkens. Denna högre löneställning förblev oförändrad till 1918, då läroverkens löner omreglerades därhän, att de åter kommo att ligga över de lärda verkens. År 1920 förklarade ecklesiastikministern ett jämställande av extralärarnas och biblioteksmanuensernas löner fullt befogat. Vid infogandet av de lärda verkens befattningshavare i tjänsteförteckningen kommo deras löner att i fråga om grundbeloppen ligga över läroverkslärarnas, men i verkligheten åstadkommo de särskilda löneförbättringarna för lärarna, att lektorslönerna kommo att ligga något över och adjunktlönerna avsevärt högre än lönerna för motsvarande tjänstemän vid de lärda verken. De framställningar, som i anledning härav år 1925 ingåvos — och vilka föranledde lönenämnden och statskontoret att såsom förut nämnts

yrka provisorisk uppflyttning i lönegrad — föranledde ingen åtgärd av regeringen, under motivering att lönerreglering för läroverken vore förestående. Denna ägde emellertid rum först år 1937.

Såsom de sakkunniga framhöllo, framgick av översikten, *"att man från statsmakternas sida sedan lång tid tillbaka vid lönesättningen för tjänstemännen inom de lärda verken tagit hänsyn till lönesättningen för läroverkslärarna och tvärtom, samt att statsmakterna vid skilda tillfällen uttryckligen betonat det riktiga och lämpliga i att jämställa de båda tjänstemannagrupperna i lönehänseende."*

När lärdaverkssakkunniga efter denna historiska utredning för egen del togo ställning till frågan, förklarade de, att den bana, som i de flesta fall kan tänkas konkurrera med de lärda verken om arbetskrafter, givetvis är läroverkslärarnas. Vid läroverken finnas t. o. m. möjligheter att med en lägre kompetens än den, som fordras för andre arkivarie eller bibliotekarietjänst, på kortare tid nå fram till en ordinarie anställning, som ligger två lönegrader över andre arkivariers och jämställda tjänstemäns. Från rekryteringssynpunkt är detta icke tillfredsställande. Jämförelsen med läroverkslärarnas löneställning funno de sakkunniga även ur andra synpunkter befogad. Såsom de tidigare framhållit, voro dessa två tjänstemannagrupper i det hela ungefär likställda i fråga om kompetenskrav och befordringsmöjligheter, och de intaga härigenom båda en särställning i förhållande till befattningshavarna inom den centrala statsförvaltningen. Såsom förut påvisats, hade under årens lopp ett sammanställande i lönehänseende av dessa två tjänstemannakategorier ofta förekommit från statsmakternas sida. Senast hade kanslern för rikets universitet i sitt yttrande angående tjänsteförteckningssakkunnigas betänkande förklarat sig anse, att man vid avgörande av frågan om förste och andre bibliotekariernas löneställning icke kan undgå att taga hänsyn till de lönegrader, vari lektorer och adjunkter äro placerade.

I fortsättningen visade lärdaverkssakkunniga att tjänsteförteckningssakkunniga misstagit sig i fråga om kompetenskraven för de lärda verkens tjänstemän, och att samma kompetenskrav gällde för dessa som för vissa andra grupper av statstjänstemän, vilka av tjänsteförteckningssakkunniga nyligen föreslagits till uppflyttning i lönegrad.

Efter en ingående prövning av kompetensfordringar, befordringsutsikter och arbetsuppgifter för de lärda verkens tjänstemän i förhållande till befattningshavarna vid andra verk och i synnerhet till läroverkens lärare, funno sig de sakkunniga böra föreslå de löner som redovisats på s. 7 i propositionen.

I fråga om de viktigaste lönerna, förste och andre arkivariernas m. fl., föreslogo de sakkunniga lektors- och adjunktslönegraderna. Efter dessa anpassades sedan de övriga lönerna.

Det må tilläggas, att lärdaverkssakkunnigas förslag, i enlighet med dem givna direktiv, gällde riksarkivet, landsarkiven, kungliga biblioteket, universitetsbiblioteken, nationalmuseum, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt livrustkammaren. Till dessa har Kungl. Maj:t i proposition fogat museiassisten-

terna vid naturhistoriska riksmuseet och etnografiska museet, samt andre intendenterna vid nordiska museet och de av fjolårets riksdag inrättade 13 st. eo arkivarietjänsterna m. fl. samt en nyinrättad eo andre intendantsbefattning i livrustkammaren i lönegrad Eo 21 och föreslagit, att de alla skulle placeras i lönegraderna A 22, resp. Eo 22. Vad beträffar chefsposterna har Kungl. Maj:t hänvisat till en kommande lönereglering.

Att nu låsa fast löneställningen för de ordinarie tjänstemännen vid svenska statens arkiv, bibliotek och museer vid det alltför låga löneläge, som i propositionen föreslagits, skulle ur rättvisesynpunkt vara i hög grad otillfredsställande och ur det svenska kulturarbetets synpunkt skadligt och ödesdigert. Den vetenskapliga verksamhet, som bedrivs vid våra universitet och högskolor, är i väsentlig mån beroende av det sätt, varpå det vetenskapliga materialet — i form av litteratur, dokument och museiföremål — samlas, katalogiseras och ställes till forskarnas förfogande vid de ovannämnda "lärdä verken". Vilken betydelse man från svenska statens sida tillmäter de där anställda tjänstemännens arbete och kvalifikationer, belyses av den förhållandevis höga kompetens, som stadgats för dem alltifrån början av deras anställning. Enligt regeringens förslag skulle emellertid förste arkivarier och med dem jämställda alltjämt komma att stå en lönegrad lägre än läroverkslektorerna. (Det må inom parentes anmärkas att ett stort antal av dessa tjänstemän äro fil. doktorer.) Och andre arkivarierna m. fl. skulle, fastän de måste ha en högre och dyrare examenskompetens än läroverksadjunkterna, ställas en lönegrad under dessa. Det säger sig självt, att under sådana förhållanden det måste — fränsett de sällsynta fall, där det rör sig om ekonomiskt oberoende personer — föreligga en stark frestelse att hellre välja den ekonomiskt fördelaktigare och mindre kompetenskrävande läroverksbanan än att träda i de statliga arkivens, bibliotekens och museernas tjänst. Dessa senare riskera alltså en förminskad och försämrad rekrytering tack vare denna ojämna konkurrens. Utsikten att dessa tjänster i större omfattning än förut skulle genom statens behandling av lönefrågan komma att förbehållas personer med privatförmögenhet, måste särskilt ur demokratisk synpunkt te sig föga rekommendabel. Frågans statsfinansiella innebörd är dessutom på intet sätt av den storleksordning, att den bör få förhindra en lösning, som tillfredsställer såväl rättvisans och billighetens krav som samhällets och vetenskapens berättigade intressen.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen i vederbörliga stater måtte uppföra nedan nämnda befattningar i här angivna lönegrader.

Vid arkivstaten:

Landsarkivare	A 28
Förste arkivarie	A 27

Länsarkivarien i Östersund	A 24
Arkivarie	A 23
Eo arkivarie	Eo 23

Vid Kungl. Biblioteket och universitetsbiblioteken:

Förste bibliotekarie	A 27
Eo förste bibliotekarie	Eo 27
Bibliotekarie	A 23
Eo bibliotekarie	Eo 23

Vid Nationalmuseum och Livrustkammaren:

Förste intendent	A 27
Intendent	A 23
Eo intendent	Eo 23

Vid Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum:

Förste antikvarie	A 27
Förste bibliotekarie	A 27
Antikvarie	A 23
Eo antikvarie resp. eo bibliotekarie	Eo 23

Stockholm den 19 januari 1945.

Harald Hallén.

Verner Hedlund,
Östersund.

Elis Håstad.

Åke Wiberg.

Einar Osterman.